

# Unirea

Pentru monarhie:

Pre an 6 fl., 1/2 an 3 fl., 1/4 an 1 fl. 50 cr.

Pentru străinătate:

Pre 1 an 18 frcs., 1/2 an 9 frcs., 1/4 an 4 frcs. 50 cm.

Fiecare apare în fie care Sâmbătă.

Un șir garmond: odată 7 cr., a doua oră 6 cr., a treia oră 5 cr., și de fie care publică-tiune timbru de 30 cr.

Tot ce privește fie să se adreseze la «Redacțiunea și Administrațiunea Unirii» în Blăși.

Fie bisericească-politică.

Anul IV.

Blăși 21 Iuliu 1894.

Numărul 31.

## Politica stăpânitorilor.

De multe ori și în felurite chipuri s'au încercat Români din Ungaria și Transilvania să-și câștige drepturile, cari li-se cuvin după legile puse de Dumneșeu în viața poporilor și după numărul lor în această patrie.

Totdeauna însă, de câte ori stăruințele Românilor pentru libertate și egalitate au fost mai intensive, stăpânitorii noștri s'au încercat a ne înfrina prin arhierii noștri.

Așa au făcut și mai pe urmă, când se pertracta în Clușu procesul memorandului. Manifestațiunile pacinice ale Românilor au băgat spaimă în oșele stăpânitorilor, a căror conștiință era îngreunată de multe păcate și fărădelegi îndeplinite față cu sermanul popor român. Se temeau, că acest popor, despre care noi știm, că e cu minte și pricepe, când și ce trebuie să facă, — în amărăciunea sa își va perde cumpetul, adică își va face singur dreptate și va răbuna cumplit nedreptățile trecutului. În spaima această cel dintâi gând al stăpânitorilor a fost, să caute în arhierii noștri toporiște la scurea, care să taie și spargă rindurile încheiate ale nemului românesc. Au chemat pe arhierii la Budapesta și s'au silit a-i capacita, să se pună în conflict cu sentimentul comun și aspirațiunile legitime ale poporului român, și să înfrîneze pe preoții și învățătorii noștri, cari au fost în

fruntea manifestațiunilor pacinice și legitime din Mai a. c. Noi judecând din esperințele trecutului credem, că numai acesta a fost scopul conferinței din palatul ministrului președinte. La această presupunere ne îndreptătesc și procedura ministrului Hieronymi față cu preotul Popescu din Suci. Când acesta s'a plâns în contra brutalităților gendarmilor, ministrul între altele l'a mângaiat și cu amenințarea necualificabilă, că-lu va regula prin episcopul dela Gherla.

Nu știm și nici nu cercetăm, ce ce engajamente au luat și ce fac arhierii de astăzi față cu încercările acestea ale stăpânitorilor noștri. Însă după ce persecuțiunile în contra Românilor și mai virtos a preoților continuă și astăzi, și după ce voința stăpânitorilor de a-și căuta instrumente pentru surparea noastră nu va înceta curând, credem, că facem un serviciu cetitorilor noștri, când le reimproșetăm din trecutul nostru amar o faptă frumoasă și neperitoare a Mitropolitului Șulțu.

În Septembrie 1861 Mitropolitul Șulțu primi dela cancelarul de curte bar. Franciscu Kemény o scrisore, în care-lu provoca, să pună în cumpenă totă înriurinta sa, ca să încete mișcările politice ale Românilor, și mai virtos ca acest popor să părăsască rezistența pasivă, de care se spăriasera Magiarii așa de tare, încât, ca și astăzi, își pă-

răsiu locuințele și se refugiau pe la orașe.

Mitropolitul Șulțu răspunde totu în luna lui Septembrie 1861, că raportele, ce le-a primitu cancelarul despre mișcările române, sunt numai nisce produse ale fantasiei, dacă nu chiar ale maliției, cu cari Magiarii se încercă a înegri până și înaintea tronului Monarhului o națiune pacinică și liniștită. Cu inima sângerată de durere constată Mitropolitul, că totu mai tare dispare dintr'insul convingerea, că între Magiar și Români se va pute vre-odată restabili pacea și bunînțelegere. Vina această nu o portă Români, căci „noi Români n'am datu nici o ansă la această, și nici nu vrem să dăm ansă, de cumva nu ni-se impută ca vină ori crimă aceea, că neîncetat pretindem și cerem dela frații noștri Magiar și Sași, ca să fim împărtașiți din libertatea patriei comune și din binefacerile egale îndreptățiri cetățenesci în aceeași măsură, în care contribuim cu averea și sângele nostru la susținerea și apărarea patriei. Națiunea română nu va înceta a-și pretinde și cere aceste drepturi, și frații noștri magiar se înșală forte tare, dacă cred, că au făcutu totul pentru mulțămirea Românilor, cându la câțiva Români, cari se bucură de mai mare încredere la Magiar decât la conaționali lor, le-au dat ca din grație câteva posturi inferioare de impiegați“. După această înșiră Mitropolitul multe nedreptăți, ce se facu

## Feuilleton.

### Are influință ori nu are?

Pe cându prind pēna în mână, să pun pe hârtie șirele aceste, e sară târziu, aprōpe de orele dece. Am deschis uși și ferești, să mi-se mai renoacă aerul nesuferit de preste și, dar nici vorbă, să simțesc ceva renoire, nici vorbă, să simțesc cât de puțină recore în aer.

Sermanul termometru, ce altădată septemăni întregi stătea nebăgat în samă, nu se pōte mira de ajunsu de visele dese, ce i-le facu, si dacă privirile-mi dese aruncate asupră-l nu ar fi așa de crunte, și-ar pute veni să credi, că m'au cuprinsu ceva slăbiciuni față de sulegetul măsurătoriu de căldură.

Dar ce vină are elu? De vină e elu, dacă sara la 10 ore e silitu, să arete 27° C? Firesce că nu e de vină, dar mânia trebuie descărcată asupra cuiva, și încă să-l pară bine, că numai în formă de priviri se descarcă.

Ierna în gerurile mari te simți așa de bine într'o chilie bine încălțată, și totuși dela 20 ori chiaru 22° C în susu

deschiți uși și ferești și cerci recorire, ér acuma în căldurile aceste îngrozitoare, cându totă suflarea umbră și recorire caută, noptea pe la 10 ore ești silitu, să asuți în aeru de 27°. Nu e lucru înspăimntătoriu?

Într'o bae de sudori am petrecut diua întrégă, și numai eu știu, cu câtu doru, cu câtă ardore am așteptat amurgitul de sară, ca să mă mai stimpēr, dar amurgitul a trecut de multu, meșul nopții se apropie cu pași grabnici, și nădușela încă totu nu are de gându, să facă locu rēcorii. Și totu să nu arunci în juru de tine priviri încruntate, totu să nu faci fețe desparate?

O, cum mi-s'ar deda, să aruncu asupra jăriticului din sōre unu potopu întrégu de apă, și de ar fi lipsă, o mare întrégă, ca să șuere și gemă de turbare, cum gemu eu diulita întrégă și aprōpe noptea întrégă!

Diua întrégă am totu așteptat ivirea vre unu noru prevestitoriu de plōe; dar nori voru fi pribegindu pōte prin țeri mai rēcorose. Am așteptat ivirea lunei de cu sară, dōră-dōră se va arēta încunjurată de cercănuș, ce se dice, că ar fi semn de plōe; dar nici vorbă, să și-se arete cercănuș.

Sermani economi! câtu voru fi suferindu ei în arșița omoritoare a razelor de sōre ne-

milōse. Eu numai pe câteva minute eșisem după amēți în sōre, și era să mă cuprindă amēții. Pare că vedu, cum de pe fețele pirlite de sōre ale muncitorilor curgu și rōde de sudori, ér frunțile lor îngândurate sunt încreșite de grijile vieții. Da, îngândurați sū, căci cealaltă lună nouă încă e departe, ér până atunci nu au nădejde, să se schimbe vremea, și încă cine știe, cum va fi și atunci?

În popor de vēcuri, pōte chiaru de deci de vēcuri, se păstrēză credința în puterea lunei asupra vremii. Însă meteorologii, acești scrutători ai vremii și a schimbărilor, cărora e supusă dīnsa, susținū, că au cercat cu de-adinsul, dar nu au putut, să constate nici o influințare din partea lunei.

Cui să credem? Poporului, acestu meteorologu bătrānu, ce de sute și mii de ani combiu schimbările de lumină a lunei și schimbarea vremii, ori meteorologii mai noi, meteorologi, ce e dreptu, mai tineri, dar meteorologi de profesiune, cercetători provēduți mai bine cu uneltele și cunoscințele de lipsă?

Pe cându scriu șirele aceste, e lună plină, ér până la lună nouă e atât de multu, câtu îți vine, să desperezi gândindū, că până se va arēta luna din nou ca o felie subțirică,

Românilor, precum și pretensiunile legitime ale acestora, între cari și aceea, că „până când națiunea română nu va fi recunoscută în Transilvania ca națiune politică, egală îndreptățită cu cea magiară, secuască și săsască, și până nu va fi proclamată ca atare în cea mai de aproape dietă transilvană, nici nu vre să scie de o uniune a Transilvaniei cu Ungaria“.

Cătră sfârșitul scrisorii sale adaugă Mitropolitul aceste cuvinte pururea memorabile: „Să nu sângere ore inima noastră părintească, care după legile eterne ale firii este și trebuie să fie înclinată cătră națiunea noastră, când dîlnic trebuie să facă trista esperință și să vadă, că în loc să se înlătore relele incompatibile cu spiritul timpului modern, și să se saneze gravaminele națiunii române, se întimplă tocmă din contră, și anume Clerul și inteligența română, care își ridică glasul în contra acelor rele, și cere și promovează energetic egala îndreptățire întru toate, pe cum și comunele acelea românesce, cari nu opun dușmănie ori forță, ci numai o puținică resistință pasivă, ori mai bine dîcîndu o așa numită „*juris sustentatio*“ deplin îndreptățită, sunt învinovățite în raporte oficiose în mod nedrept și fără nici un temei cu cea mai periculoasă anarhie, resvrățire și revoltă fățișă, cu dacoromânism și mai scie Dumneșu cu ce fel de tendințe și veleități, în contra cărora, precum aflăm din faimele respândite, deja s'ar fi propus aplicarea de măsuri teroristice, de întemnițări și putere armată? . . . . Însă ca cetățanul alu aceleiași patrii, a cărei bunăstare neturburată îmi zace foarte tare la inimă, trebuie să declar totodată, că în virtutea datorințelor, ce le am cătră națiunea mea pe basa drepturilor divine și omenesci, nu voi folosi nici odată și nu-mi este ȳertat să folosesc influința mea de arhierie în contra conștiinței și convin-

gerii mele intime pentru a scurta interesele națiunii mele, întemeiate pe egala îndreptățire garantată și prin legile dela 1848, ori pentru a suprima nisuințele, pretensiunile și dorințele ei constituționale și îndreptățite.“

Așa își apăra Șulufu națiunea sa. <sup>1)</sup> Historia est magistra vitae.

**Interviewul lui Zichy Nándor.** — Raportorul lui „Correspondence de Hongrie“ publică rezultatul unui interview alu contelui Zichy Nándor. Reproducem părțile esențiale din cele ce se pretinde, că le-a dîs contele.

„Tactica de negoțiere a contelui Apponyi Albert, cu care compromiteză elu neîncetată cauza conservativă, cu vorbirea lui din Jászberény în sfârșit a meritat pe deplin, ca să o desavueze cercurile conservative. Înainte de toate unde stă ore scrisu, și cu ce drept a putut elu, să susțină, că proiectul primit după sancționarea Maiestății Sale se face fără îndoială lege?“

„Chiaru abstragîndu dela Charibdea iunctim-ului, în care stîncea cea mai de frunte o pôte forma hotărîrea blasfemă a neconfesionalității cuprinse în legea despre egala îndreptățire a religiunilor, și abstragîndu dela aceea, că în chipul acesta terminul sancționării și altcum e amănatu, sôrtea proiectelor de lege prin faptul eventualei sancționării încă nu e hotărîtă. Trecîndu cu desvârșire cu vederea aplicarea dreptului de veto — Maiestății Sale îi stă la dispoziție încă unu șir întregu de moduri, prin cari executarea legilor se pôte suspenda. Pentru că odată a succesu a isola pe regele, de acolo încă nu urmază, că asta va fi totdeauna cu putință.“

„Da, au isolat pe Maiestatea Sa și încă cu o strategie fără păreche. Să grăim odată francu și să ne ocupăm de lucrul așa, pe cum s'au întimplat.“

„Poziția Maiestății Sale cu prilejul“

<sup>1)</sup> Veđi Baritiu, „Ist. Trans. vol. 3 pag. 505 și urm.“

crisei decurse se pôte numi contranaturală în măsura cea mai mare, care se pôte închipui. Au dora arată istoria mai nouă macar și numai unu singuru exemplu, că într'un act politicu de o influință atât de adâncă, pe cum a fostu crisa decursă, și care a fostu în contradicere directă cu tradițiunile cele mai pî ale casei de Habsburg și ale tuturor purtătorilor de până acum ai coronei s. Ștefanu, — persona Maiestății nemijlocit și fără de cel mai neînsemnatu parapet să fie aruncată în brațele partidului politicu, care usurpază pe nedreptul puterea faptică, și care în rivna sa de a-și păstra puterea nu a băgat în samă pôte nici chiaru condițiunile bunei cuvințe? Ce fel de parlamentarismu e acela, care pe regele încoronat îl predă vehemenței unuia ori altuia dintre partide, fără de Staatsrath ori de asemenea consilierii inamovibili și sistemisați prin drept publicu?

„— Împrejurimea lui militară nu a permis, ca elu să se sfătuescă cu bărbatii conducători ai opoziției. Eă acesta a fostu cauza, de a datu credințu în totu chipul numai intimidărilor partidului liberalu.“

„Și ce fel de intimidări au fostu acelea! Acolo a fostu în rindul celu dintăiu fantomul cultului lui Kossuth, cu care disolvarea camerei și scrierea de alegeri nouă pe timpul doliului pentru Kossuth au prezentat'o ca o cutie de Pandoră a tendențelor regnicolare independentiste, cari au putere elementară. Nici odată nu ar fi putut muri Kossuth într'unu timp mai potrivit. Numai doliului pentru Kossuth are guvernul să-i mulțamească scutul acela siguru, — că dimisiunea lui adevărată că s'a primitu, dară puterea i-au lăsat'o în mână dimpreună cu fondurile de dispoziție, cari puteau să-i asigure majoritatea. Și așa a putut triumfa mai departe parlamentarismul celu putredu, — care pôte nicăiri nu e așa de pestrițu ca la noi. Ori care băetă scie, cum se formează aci majoritatea. Asupra părții celei mai mari a alegătorilor se pôte influința cu capacitate numai până atunci, până cându sunt trezi; dacă s'au îmbetat odată, îi închid în staulu

pôte nu o să mai plôe. Dar încă ce va fi, dacă nici luna nouă nu va aduce plôe?

Trămuru de acuma, nu cumva credința populară despre puterea schimbătoare de vreme a lunei să se adevărescă de înelătoare. Și încă dacă frica și trêmurarea ar fi însoțită ca altădată de fiori reci, ce-ți înghetă sângele în vine! Dar de unde? Frica și trêmurul de vară pare că nu mai e frică și trêmuru ca altă dată. Trêmuru de frică și asuđi de trêmurare, dar sudorile aceste, altădată atât de reci, sunt ferbinți ca vaporul de apă eșit din olă și lipiți de palmă în formă de picuri.

Între împrejurări de aceste nu e bine, să trêmuri. Dar poți să nu ai temă, poți să nu trêmuri, când ferbințela din ȳi în ȳi totu crește, când veđi plantele și bucatele plecându-și cu tristetă capul, și frunzele veșteđindu-se de arșită?

Falb dîce, că luna influințază asupra aerului producîndu în elu mișcări și undulațiuni asemenea fluxului și refluxului din mări, și pe calea acestă influințază și asupra vremii.

E scitutu, că de câte ori se schimbă vremea, totdeauna se întimplă schimbări și în aeru. Dacă vremea ploioasă se schimbă în senin, apăsarea aerului crește, și din contră scade, când — pe cum foarte pe nedreptul se dîce — vremea se strică.

Dacă așa este, și nu suferă îndoială, că așa este, și dacă luna atrage aerul spre sine — ceea ce însă suferă îndoială — și

prin urmare face, ca presiunea aerului în continuu să se schimbe, atunci luna fără îndoială influințază asupra schimbărilor vremii.

Dintre cele trei păreri, ce le-am amintit în trecutu, care va fi cea bună, cea adevărată? Ore credința străveche a poporului, că luna nouă are în sine puterea de a face schimbare în vreme și cu deosebire de a aduce plôe, sau părerea lui Falb, că luna influințază asupra masei de aeru, în care e învelit pămîntul, și numai mijlocit asupra vremii, sau dora părerea celorlalți meteorologi, că luna își vede de cale și rotesce în jurul nostru, fără să alba nici cea mai mică influință asupra vremii?

Credința populară despre influința lunei asupra vremii nu a putut să se nască, decât din esperința câștigată prin observațiune cu ochii proprii și din observațiunile făcute de alții. Și într'adevăr dacă în decii și pôte sute de casuri ai observat sau ai auditu, dela alții că luna nouă a fost însoțită de plôe, să nu-ți vină a crede, că plôea a fost adusă de luna nouă? Și dacă luna nouă nu aduce plôe chiaru totdeauna, veđi dîce, că voru fi fostu ceva puteri mai mari, cari îi voru fi smulsu nuorii din mână.

Nu mai așa îmi potu închipui ivirea credinței populare, numai așa se pôte ea împăca cu faptul, că luna nouă de multe ori se arată fără nuori și fără plôe.

Părerea lui Falb, dacă s'ar pută adevări,

ar fi unu razim puternicu pentru influința și dacă numai mijlocit a lunei asupra vremii. Falb încă pource din observațiuni, parte observațiuni de ale sale, parte — și aceste facu partea cea mai mare — observațiuni de ale altora. Din observațiunile aceste să se fie convinsu, că vremea cu deosebire atuncia suferă schimbări mai tinetore, când luna vine mai aproape de pămîntu, și prin urmare când atracțiunea, ce o esercită luna asupra atmosferei noastre de aeru, e mai cu putere. Dacă se pôte admite influința lunei asupra fluxului și refluxului, suirea și pogorrea periodică și regulată a apelor din mări, trebuie — așa conchide Falb — să se admită și în aeru asemenea fluxuri și refluxuri.

Firese majoritatea covârșitoare a meteorologilor nu vre să scie de fluxuri și refluxuri în aeru. După observațiunile acestor meteorologi influința lunei asupra barometrului abia face  $\frac{1}{3}$  milimetri, ȳc o influință atât de neînsemnată nu pôte produce fluctuațiuni în aeru. Ce este  $\frac{1}{3}$  milimetru față cu câteva decii de decimetri, cu câtu se ridică și pogoră în unele locuri apa mării?

Dară se dîce, că barometrul nu e acomodat pentru a arăta influința lunei asupra atmosferei. Însă contrariu fluxului și refluxului din aeru combatu teoria lui Falb chiaru și cu propriile lui arme. Gronau a cercat observațiunile făcute în restimpu de 100 de ani și a aflatu, că în timpul lunei pline vremea s'a schim-

și-i liferăză conformu contului, la dorință se potu căpeta chiaru și în sacu. —

„Acea nu pôte să stea, că en politique tous les systèmes sont bons, pourvu que l'on sache s'en servir. În politică numai sistemurile curate se potu susține, fie absolutismu, fie parlamentarismu, dar corupțiunea nu e sistem.

„Acestea relațiuni avemu să le schimbăm cu ori ce prețu, și asta formeză programul nostru. Acesta va fi punctul de atingere, care va uni împrumutatu tôte partidele opoziționale. — Înainte de tôte vomu scări censul electoralu, acêsta va trage spre partidul nostru întrégă opoziția, ba chiaru și naționalitățile. Dacă așa de tare îi place guvernului liberalu a realiza extreme democratice, acum pôte să se arete în adevărata sa înfățișare, de ore ce noi suntemu hotărîți a-lu atinge chiaru acolo, unde-lu dore. Întrécă-se cu noi în cestiunea acêsta pe terenul liberalismului. Noi nu ne temem de câțiva deputați români și slovaci, deorece ei totdeuna voru sta mai aprôpe de direcțiunea catolică decâtu Kossuthistii, cari deja în 1848 încă au rotunțitu cercurile electorale așa, câtu rolul hotărîtoriu pretutindenea a fostu alu reformatiloru. A uni cercurile electorale! a reduce censul electoralu! acêsta e devisa. Celu ce e prietinul poporului, placă și liciteze. Noi suntemu hotărîți a merge forte departe. Vomu vedé în curéndu, până cându ține popularitatea guvernului de nouu cârpitu alu lui Wekerle pe căile colțurose ale socialismului creștinu, care este totodată și adevăratul conservatismu. —

„Spre scopul de a continua opoziția împotriva guvernului, respective de a îngreuna punerea în praxă a proiectelor de legi celor noue, se organiză unu șir de întregu de adunări și petiționări catolice. Afară de aceea vomu introduce cauza noastră și în delegațiune. În ce formă? Probabilu în forma unei interpelațiuni îndreptându ministrului comunu de externe. — Întrebarea va concluda într'acolo, că ore agitările naționalităților, cari prin politica bisericăscă a guvernului au câștigatu temei moralu, nu au influență

asupra capacității de acțiune a monarhiei noastre, prin ce amu înceta a fi membru egal capace de pactare alu întreitei alianțe? și ore guvernul comunu va să liniștescă în privința acêsta pe celealalte două puteri mari aliate, respective să concurgă la clarificarea neînțelegerilor și la liniștirea spiritelor? — Dar și aceea se pôte, că deodată îmi voiu exprima și îngrijirile cu privire la eventuala scădere a auctorității recerute față cu străinătatea, carea a putut'o suferi persôna lui prin aceea, că elu, carele conformu tradițiunii diplomatice pretutindenea este chematu a da valore voinței personale a Maiestății Sale pe terenul afacerilor externe, — într'o cestiune internă de rîndu mai inferioru a suferitu înfrângere, — cându a trebuitu să resigneze la punctul său de mâncare, ce l'a ținutu față cu politica bisericăscă.“

Acestea ar fi cele mai interesante din enunțările, cari după raportorul lui „Correspondence de Hongrie“ le-ar fi făcutu contele Zichy Nándor.

Față cu raportul întregu contele a trimisul lui „Magyar Állam“ următorea deslușire:

„Se cuprindă în interviu multe lucruri adevărate, se cuprindă și de acelea, cari eu sau nu le-am ăisut de locu, sau le-am ăisut altmintre. Dar se cuprinde într'insul și multă indiscrețiune, ceea ce o desavueză hotărîtu. Faptu este, că am conversatu, dar nu l'am chematu, să-i facu o enunțare, carea să se publice, p. es. pe atunci vorbirea lui Apponyi încă nici nu o cetisem.“

## Revistă bisericăscă.

### Roma.

Se anunță, că Sfinția Sa din incidentul asasinării lui Carnot va îndrepta cătră episcopatul francesu o enciclică, în care va îndemna clerulu, să ferescă poporul de anarchismu și de alte societăți, cari țintesc spre răsturnarea ordului socialu. Enciclica va sbiciui totodată și francmasoneria, care mijlocitu este școla pregătitoare a socialismului și anarchismului.

În ședința din 17 l. c. a senatului ita-

lianu senatorul Piolo a interpelatu cu privire la denegarea exequaturei mai multor episcopi denumiți de Curia romană. Răspundendū la interpelare ministrul de justiție declară, că guvernul e condus de intențiuni pacifice față cu biserica, lucră în sensul legilor de garanță și în Ianuariu și Maiu mai multor episcopi le-a datu exequatura, și are firma credință, că drepturile Regelui se voru compune cu sentimentul religiosu alu poporului. Totu în acêsta cestiune a vorbitu și ministrul președinte Crispi, care dice, că 22 episcopi nu aveau exequatura, pe cându a pășitu la guvern cabinetul actualu. Cu privire la unele din episcopiile acestea este în vigore dreptul de patronat, unde nu Curia, ci patronii sunt îndreptățiți a denumi pe episcopi (?). Toți episcopii numiți, de cându e cabinetul actualu, și-au primitu exequatura. Observă, că și Curia va recunósce drepturile regelui Italiei, și că dinsel respecteză biserica catolică, de care se ține marea majoritate a poporului italianu.

## Revistă politică.

### Afaceri interne.

După multe cercări zădarnice cabinetul Wekerle și-a aflatu în fine ministru de agricultură în persôna deputatului dietal conte Festetich Andor, care mai așa se pricepe în ale agriculturii ca și br. Fejérváry, care interimalu conducea și afacerile acestui resortu. Se dice, că primirea contelui Festetich în cabinetul Wekerle ar fi o recompensă pentru meritele, ce și-le-a câștigatu Festetich Tasziló la învingerea căsătoriei civile în casa de susu cu ocaziunea ultimei votări. La mari îmbunătățiri și reforme pe terenul economicu nu avemu să ne așteptăm sub conducerea noului ministru, ci încă multu timpu vomu lupta cu misiunile de acum. Se anunță, că noulu ministru va depune jurămintu oficiosu înaintea unui arhiduce ca reprezentant alu Maiestății Sale. După ce unu §. alu constituțiunii ungare prevede, că actele de drept publicu nu le pôte îndeplini regele decâtu în persôna, este dispută în diarele magiare, că ore nu se vatemă constituțiunea delegându-se unu membru alu casei domnitore cu jurarea noului ministru de agricultură. Secretariu de stat în ministeriul de culte și instrucțiune în locul lui Berzeviczy s'a denumitu deputatul dietal și profesorul universitariu Pulszki Ágost.

### Bulgaria.

„Slobodno Slovo“, organul semi-oficiosu alu guvernului, reflectandū la programul politicu alu lui Stambulov dice, că și guvernul actualu voesce susținerea independenței principatului și întărirea dinastiei; ce privește alianța cu Turcia și alipirea la întreita alianță, acestea esistă deja și fără pactu formalu, fiindu pretinse de interesele țerei; dară alianța formală cu Turcia și alipirea formală la puterile întreitei alianțe s'ar considera ca o provocare a Rusiei, Bulgaria însă ca statu micu nu este permisu să provôce pe nici o putere, dară nici mânil

batu de 475 ori, de 756 ori însă nu s'a produsu schimbare. În timpu de lună nouă, după observațiunile amintite, schimbări au avut locu în 461 de casuri, pe cându de 674 ori vremea a rămasu neschimbată.

Din observațiunile aceste totu cu același dreptu — ori pôte chiaru cu mai multu dreptu — s'ar puté conchide, că vremea nici la lună nouă și nici la lună plină nu se schimbă. Astfelu argumenteză meteorologii în contra lui Falb, și dacă datele observațiunilor sunt corecte, pe dreptul o facu, au totu dreptul, să o facă.

Marcel din datele alor 26 de ani arată, că în timpu de lună plină vremea de 20 de ori s'a schimbatu din plôe în senin și de 19 ori din senin în plôe, în timpu de lună nouă de 16 ori din senin în plôe și de 23 de ori întorsu din plôe în senin. Va să dică, schimbările din senin în plôe și din plôe în senin sunt aprôpe totu atâtea. Totu atâtea schimbări la lună plină, câte schimbări sunt la lună nouă, și nici chiaru atâta nu se pôte dice, că schimbările ar fi mai dese la lună nouă ori la plină ca altădată.

Credū, că e de prisos, să stărui mai îndelungatu asupra consecunțelor, ce se potu trage de aici, consecunțe, ce mare parte sunt opuse credinței înrădăcinate de vécuri în popor. Nu stăruiu cu atâtu mai virtos, că nici știința nu trece cu ușurință peste credințele populare atâtu de generale, ci dec

și sute de ani studieză și observă înainte de a lua în contra loru poziție formală de bătae.

Știința până acuma atâta dice, dar atâta pôte dice, că din observațiunile meteorologice de până acuma nu se pôte trage o concluziune favorabilă credinței populare, și că fluxul și refluxul aerului născocitu de Falb e o deducțiune temerară și nemotivată.

Însă dacă e vorbă, să trecem pe terenul dorințelor, din parte-mi ași dori, — și Dómne, ce ferbinte ași dori! — să fie adevărată părerea, că la lună plină vremea din caldă se schimbă — dar netrecutu se schimbă — într'o plôe rēcoritōre de celu puținu o ăi și o nopte.

Și dacă chiaru e vorbă, ași mai lăsa și o ăi ori două după lună plină, dar apoi chiaru netrecutu și fără amânare să vină drăguța de plôe, că de nu, sufletu-mi se dilată și sboră din trup.

Credū, că nu ași puté termina șirele aceste mai potrivitu împrejurarilor ardētōre, între cari asudū, ca prin următorea exclamare homerică: Lună bălae și încântătōre, de ai putere asupra vremilor, trimite-ne șiroe de plôe rēcoritōre. În schimb voi crede în puterea ta de vremuri schimbătōre, și îți voi aduce jertfă unu feuilleton, cântandū comorile tale știute și neciute, esistente și neesistente, și ridicându-te mai pe susu de stelele cerului și mai pe susu chiaru și de sōre!

să nu și-le lege prin tractate de alianță, ci să-și păstreze neutralitatea. Ce privește pe Rusia, care a eliberat Bulgaria, e drept, că raporturile ei cu acesta sunt încă încordate, dară vina o poartă ținuta ostilă a regimului rusesc. Rusia poate renoua bunele raporturi cu Bulgaria recunoscându-le dinastia. Cu acesta însă Bulgaria totuși nu ar câștiga mult, deoarece ar reîncheie intrigele agenților muscălești.

Guvernul are de cuget, să disolve camera și pe la începutul lui Septembrie să scrie alegeri nouă. Principele Ferdinand cercă a se justifica înaintea Rusiei. Elu, precum se dice, ar fi declarat înaintea unui corespondent al ziarelor rusești, că nu dînsul, ci Stambulov poartă vina pentru persecuțiunile, la cari a fost espus până acum amicii Rusiei în Bulgaria; pentru aceea îl cuprinde mirarea, că Rușii și asupra dînsului încă sunt esarcerbrați.

Duminecă s'a ținut în Sofia o adunare populară, care demonstrând în contra exministrului Stambulov a pretins eliberarea lui Karavelov și a tuturor deținuților politici osindiți sub guvernarea lui Stambulov. Ofițerii, cari au cooperat la detronarea principului de Battenberg și apoi s'au refugiat în Rusia, acum se întorc în Bulgaria.

#### Asia.

Cele mai puternice imperii ale Asiei, China și Japonia au venit în conflict pentru peninsula Coreea. Ambele ar dori compunerea conflictului pe cale pacnică. China a propus de împăciuitoare pe Rusia, dară Japonia din motive ponderose se opune întreprinderii Rusiei recomandându-și cea a Angliei. Pe cum se anunță, și regimul chinez este aplicat a se învoi la întreprinderea Angliei în cestiunea „Coreea”. Nu se știe însă, ce va dice la acesta Rusia, rivala influinței engleze în orientul Asiei.

#### Corespondințe.

*Protopopiatul Sibiului, 5 Iuliu 1894.*

Stimate Domnule Redactor!

Anul scol. 1893/4 a trecut și elu în domeniul istoriei noastre culturale. Senatul scolastic protopopescu al tractului Sibiului s'a întrunit la 25 Iunie a. c. în ședință ordinară, ca să-și dea samă de secerișul acelui an, de starea școlilor și de rezultatele, ce s'au obținut într'un an pe terenul învățămîntului popular. S'a dat cetire unui raport general, carele fiind de un interes deosebit în aceste zile, când cestiunea școlară ne preocupă atât de mult, îmi leaș voe, Domnule Redactor, a Vi-lu împărtăși în următorul estras:

Protopopiatul Sibiului se compune din 34 comune bisericesci, dintre cari 21 comune sunt provădate cu școle proprii, și anume: 18 comune cu școle confes., ér 3 comune, adecă Orlatul, Racovița și Vestemul, cu școle așa numite grănițeresci. În celealalte comune bisericesci poporeni nostri puțin la număr nu sunt în stare a-și susține școlă proprie, ci pruncii aflători în etatea de școlă cercetază școlele majorităților gr. or., avend preoții nostri datorința de a propune pruncilor gr. cat. doctrina religioasă și moralului.

La școlele confes. au funcționat în anul scolastic expirat 18 învățători, dintre cari 11 sunt provăduți cu diplome de calificare în regulă, 2 învățători sunt preparanți absoluți încă fără diplomă, 3 învățători mai bătrâni sunt provăduți cu decrete, 1 învățător a fost aplicat ca cleric abs., și într'o comună a substituit postul învățătorescu preotul respectiv.

Edificii proprii de școlă se află în 14 comune bisericesci toate din material solid și în parte mare corăspundătoare recerintelor legii; în 2 comune, avend respectivii preoți casele lor proprii, se folosesc casele parohiale ca localități scol., ér în 2 comune (Alămoru și Vizocna) încă nu există edificii proprii de școlă, în Alămoru însă se află deja în lucrare edificarea unei noue școli.

Ce privește numărul pruncilor, în an scol. 1893/4 au fost 2583 prunci în etatea de școlă, adecă dela 6—12 și respective până la 15 ani, față cu 2435 în anul scol. precedent, și anume 1369 ficiori și 1214 fete. În special obligati a cerceta școlă de toate zilele au fost 1030 ficiori și 923 fete; cea de repetițiune: 339 ficiori și 291 fete. Dintre aștia au cercetat școlă de toate zilele: 700 ficiori și 520 fete; cea de repetițiune: 137 ficiori și 117 fete; școle străine au cercetat: 130 ficiori și 100 fete. Deci n'au cercetat școlă de toate zilele: 222 ficiori și 308 fete; cea de repetițiune: 180 ficiori și 169 fete.

Progresul dovedit în anul scol. expirat în general se poate clasifica de destulitor, ér în special progresu laudabil s'a constatat la școlă din Borta, unde funcționează acum de 3 ani învățatoriul Comană Gligor spre deplina mulțămire a poporului și a superiorității sale scolastice; progresu mulțămitor s'a constatat la școlă din: Bradu (Inv. Nicolae Iftenie Ursu), Hamba (Inv. Dumitru Bleoca), Șeica mare (Inv. George Săbău), Șelcău (Inv. Ioan Dragomir) și Vizocna (Inv. Manase Ciungari); progresu destulitor s'a constatat la școlă din: Alămoru (Inv. Samoila Florea), Casolțu (Inv. Ioan Popa), Ghișasa de sus (Inv. Dumitru Vișia), Gurarului (Inv. Aureliu Stăcu), Sibi (Inv. Alex. L. Bugnăru) și Șura mică (Inv. Traian Șandru); progresu de mijloc destulitor la școlă din: Calvasăru (Inv. Filimon Halmaci) și Sliemicu (Inv. substit. preotul Nic. Mihălan); progresu puțin destulitor la școlă din Armeni (Inv. Nicolae Némțu) și progresu slab la școlă din Șaldorfu (Inv. interim. Nic. Popescu) și Stenea (Inv. Nic. Deacu). Într'o parohie (Buia) nu s'a putut ține examen final, fiind școlă închisă din cauza vărșatului, ce a grassat acolo între copii de mai mult timp în mod epidemic.

Cestiunea ameliorării salarelor învățătoresci în conformitate cu art. de lege XXVI din 1893 a preocupat pe toți factorii scol. din acestu protopopiat în cel mai înalt grad. Cestiunea acesta de importanță vitală pentru școlele noastre confes. s'a pertractat și debătat încă în ședința senatului scol. protopopescu din 29 Iunie an. trecut, la care au fost chemați și delegați mireni din fiesce care comună bis. provădată cu școlă confes., și s'au luat dispozițiuni pregătitoare în cauza ameliorării salarelor învățătoresci. În 14 Novembre an. trecut s'a ținut congresu scol. protopopescu mixtu, cu care ocaziune conform îndrumărilor mai înalte s'au exmis comisiuni în toate paro-

chiile provădate cu școle confes. cu însărcinarea de a ține adunări parohiale și astfel a se pune în atingere și relațiune imediată cu poporul, și eruându mijlocele și modalitățile recerute a încheia acte formale de dotațiune, prin care să se sistematizeze și asigureze dotațiunea minimală cerută prin lege. Resultatul comisiunilor exmise a fost, că în 14 comune bis. s'au putut ameliora salarele învățătoresci până la 300 fl., ér în 5 comune bis. pe lângă toate stăruințele până în prezentu nu s'a putut ajunge resultatul dorit, și mai ales în 4 comune nu poate fi nici speranță de a se pute ajunge. Causa scolastică s'a discutat cu preferință și în sinodul protopopescu din 17 Aprile a. c. și între altele s'a raportat despre activitatea senatelor scol. parohiale în decursul trieniului expirat și s'au luat dispozițiuni pentru noua alegere a acelor pe un nou period de 3 ani, ceea ce s'a și efectuit cu ocaziunea ținerii examenelor finale. Totu atunci s'a ales din partea sinodului și senatul scol. protopopescu pe un nou period de 3 ani.

Constatu cu satisfacție, că în anul trecut în comuna Șeica mare s'a ridicat un nou edificiu scol. frumos și în totă privința corăspundător, care face onore poporului și conducătorilor lui, dloru Aron Domga preot și Nicola Racota medicu cercualu. Cu asemenea satisfacție constat și faptul, că adunarea generală a Universității săsesci în ședința sa dela 22 Decembre 1893 a votat pentru școlă populară gr. cat. din Sibi la cererea reprezentanței scol. un adansu de 200 fl. la dotațiunea anuală de 300 fl., așa că numita școlă, grație factorilor săi zeloși, se bucnă deja de o dotațiune anuală sistematizată, prin urmare stabilă de 500 fl. din cassa Universității săsesci.

În fine să-mi dați voe, Domnule Redactor, a Vă împărtăși câteva date și priitoru la tinerimea gr. cat. dela diversele institute de învățămînt din Sibi. Cu bucurie pot constata, că tinerimea noastră se sporesce aici din an în an, căci pe când cu câțiva ani mai înainte abia se aflau la institutele de aci 70—80 elevi și eleve, în anul scol. 1893/4 la diversele institute de învățămînt, cum: școlă elem. de stat, școlă elem. rom. cat., școlă elem. ev. aug., apoi gimnasiul de stat, gimnasiul ev. aug. și școlă reală ev. aug., au fost în totalu 110 elevi gr. cat. din deosebitele părți ale țerei, ér la școlă civilă de fete a „Asociațiunii transilvane” și la alte școle au fost 30 eleve gr. cat. Studiul religioasă li-s'a propus acestor elevi și eleve în mai multe grupe prin catechetul Nicola Togan în 12 ore pe săptămână. Examenul cu elevii din școlele elementare (42) s'a ținut în 9 Iunie, cu cei din școlele secundare (68) în 16 Iunie, ér cu fetițele în 26 Iunie, totdeauna sub presiunea preanonatului domn protopop Ioan V. Rusu. Toți elevii au fost instruiți și în cantul bisericesc prin învățatoriul și clericul abs. Alexandru L. Bugnăru, ér examenul din cantu s'a ținut în 27 Iunie. În postul mare toți elevii și elevele s'au mărturisit și cuminecat prin catechetul lor.

Mai înainte cu 2 ani exista acea anomalie, că elevii gr. cat. dela gimnasiul de stat, afară de cei din clasa a II., pe baza unui us învechit luau ore din religie dela catechetul rom. cat. Acea anomalie a în-

cată, și acum tuturor elevilor gr. cat. dela acele gimnasilor li-se propune studiul religiei prin catechetul gr. cat. denumit în astă calitate din partea Venerabilului Consistoriu și recunoscut și din partea înaltului Ministeriu de culte și instrucțiunea publică.

Observă, că întrăgă instrucțiunea religio-morală a tinerimii gr. cat. o prevede catechetul pe lângă o preamodestă remunerațiune, ce nici decât nu stă în raport cu ostenelele lui, și ar fi de dorit, ca în vederea numărului însemnat al tinerimii, ce se sporesce din an în an, să se facă ceva și pentru remunerarea ecuitabilă a catechetului, carele adună în jurul său ficele și fiil imprăștiati ai nceleia-și bisericii și-și dă totă silința a-i cresce în spiritul ei.

Primiți, Domnule Redactor, expresiunea deosebitei stime dela

Ală D-Vostre devotată

x-y.

## La cestiunea noastră.

Din incidentul sentinței dela Cluș Academia română face un călduros apel la membrii Institutelor de cultură ale întregului nemu omenesc, ca să se intereseze de cauza cea drăptă a Românilor din Transilvania și Ungaria, care este totodată o cauză culturală generală.

Apelul făcându amintire despre luptele îndelungate ale Românilor cu poporele barbare și mai ales cu Turcii, prin ce și-au îndeplinit datoria de sentilă tréză și totdeuna viteză a civilizațiunii și a creștinismului în orientul Europei, adauge:

„Îndelungatele suferințe prin cari a trecut nemul românesc, l-au oțelit însă tot mai tare și l-au înzestrat cu o tenacitate și vitalitate estraordinară. Astfel stău Români și astăzi concentrați în masă compactă pe același teritoriu, pe care ei au fost așezați în primul secul al erei creștine, pășind fără esitare și cu decisiune în noua cale deschisă în secolul nostru progresului omenirii. —

„În toate țările, unde locuesc Români, ei s-au ridicat cu vigore și ocupă o pozițiune înaltă și respectată, prin aptitudinile lor, prin progresele desevarșite, érá mai ales prin apucăturile lor liniștite și pacifice, cari au format dintr'înși cel dintăiu element de ordine și prin urmare de civilizațiune în Orientul european.

„Tote poporele europene s-au bucurat de această renascere a nemului românesc, ér Români s-au arătat totdeuna plini de recunoscință cătră binefăcători și amici și au împăcat pe cei mai mari vrăjmași ai lor. Numai cu națiunea magiară poporul român nu s-a putut și nu se pôte înțelege, căci Magiarul se încercă în timpurile noastre pe căi pezișe și prin mijloce violente, să obție astăzi dela Români, ceea ce n-au fost în stare, să obție dela ei aprópe două milenii precedente — *desfintarea Românilor ca națiune*. Magiarul ceru, ca Români să uite limba, religiunea și obiceiurile lor și să devie Magiar în toate emanațiunile vieții lor naționale. —

„Numai încetându dintre națiuni luptele cu scop de a se distruge unele pe altele, pacinica și armonica desvoltare a omenirii prin științe și arte va fi asigurată, și lumea va da un spectacol demn de sforțările, ce au făcut și fac spiritele superioare, cari de

secol lucră la progresul constant al omenirii.“

Președintele „Ligei culturale“, dl. V. A. Ureche a cerut păreri mai multor bărbați ilustri din țările apusului civilizat cu privire la cestiunea noastră. Răspunsurile primite le va publica la timpul său în formă de „Album“.

Estragem după „Tribuna“ câteva enunțări din răspunsul marelui magiarofil Angelo Degubernatis, un distins profesor universitar în Roma.

Elu află de monstruose cele ce se petrec în Ungaria în privința Românilor. Se declară de amic al Magiarilor, le aduce aminte, că istoria magiară e plină de suvenir române gloriose; li sfătușe, să nu desprețuescă pe vechii domni ai pământului, să fie prudenți. Prin spiritul de frățietate Magiarul potă dora încă căștiga inima Românilor; decâtă acea frățietate să fie absolută și sinceră și fundată pe un simțmintă de perfectă egalitate. Persecuțiunea Românilor o califică de o faptă barbară, care nu e de timpul nostru. Nobilimea magiară o provocă, să-și vină la calea drăptă, și dice: „Ea mi-a fost simpatică; dară în acest moment toate simpatiile Europei sunt îndreptate spre martirii Români. De ce dară faceți martiri?“ . . . Întrăbă: „Cum? Devine crimă de lesă patrie, de lesă Maestate agitațiunea română, ca să dobdnescă o mare libertate?“

Ca închiare declară, că cauza Românilor învinși trebuie să placă lui Catone și tuturor acelora, cari admiră în Catone amorul aprópe divin al libertății și al justiției.

Cetim în „Magyarország“, că în 3 Septembrie se vor deschide la *Haaga conferențele interparlamentare* sub presidul lui *Laubaud*, ministru de interne al Holandei. Punctul 7 din program e: „Les égards dus aux nationalités dans les États polyethniques,“ adică considerările de drept, ce se cuvintă naționalităților în statele poliglote. Vor lua parte la aceste conferențe 46 români și o mulțime de celebri europeni, cum sunt Castelar, Pandolfi, Passy, Charles Dilke, Cavalotti, Imbriani, Gregor, Vasaty ș. a.

Foile magiare se tem, că cei 6 Magiari, cari vor participa, vor dispăre față de cei 46 români și de ceilalți floromâni, adică Italieni, Spaniol, Francesi, Helvețieni și Irlandesi. „Se pôte ușor întâmpla,“ dice „Magyarország“, „că congresul din Haaga va primi și vre-un apel cătră statele europene, în care guvernele vor fi rugate, să întrevină. — Vor pune la discuțiune europeană afacerile interne ale Ungariei, pe cum s'a făcut cu Turcia.“

Ministrul Hieronymi petrece în Ardeal. A început deja în Cluș și Coșocna pacificarea Românilor. Pași, cari s-au întreprins până acum spre acest scop, au constă în complimentări împrumutate, cari și-le-au făcut Hieronymi și Ungurii din Ardeal.

Adevărat, că ministrul a grăit despre aceea, că guvernul are de gând, să introducă administrațiunea de stat în locul celei comitatense, dar în înțelesul politice interne de până acum.

„Magyar Allam“ mai reproduce din declararea contelui Zichy Nándor referitoare la in-

terviewul său între altele și cuvintele acestea:

„Idea cea mai nefericită este asuprirea și maiorisarea forțată a diferitelor naționalități, cari locuesc în patria ungerescă.“

Reservele contelui nu se referesc decât la cestiunea naționalităților.

Nr. 2706—1894.

## Înștiințare.

Prin acesta se aduce la cunoștință publică, că la asilul de copii gr. cat. din Blaș în 20 August a. c. st. n. se deschide un curs pentru doice sau îngrijitoare de copii, cari voesc a se pregăti pentru conducerea asilelor de vară. La acest curs, care va dura 6 săptămâni, în sensul ordonanței domnului Ministru de culte și instrucțiunea publică de dto 8 Octombrie 1892 Nr. 44.000 se primesc numai femeii, cari cu documente demne de credință vor dovedi: 1) că sunt române greco-catolice; 2) că știu cel puțin ceti și scrie; 3) că știu ungeresc; 4) că au auz musical și voce curată; 5) că au purtare morală bună; 6) că au etate între 18 și 40 ani și sunt sănătoșe.

Vor fi primite cu preferință la acest curs veduve de învățatori, soțiile și ficele învățătorilor. Femeile, cari voesc a fi primite la acest curs, au să-și înainteze cererile la Consistoriul Mitropolitan gr. cat. de Alba-Iulia și Făgăraș în Blaș (Balásfalva) cel mult până în 5 August a. c. st. n. Cele ce vor fi primite, se vor avisa la totă întâmplarea înainte de 20 August a. c. st. n., ca să se pôtă presenta la începerea cursului.

Blaș din ședința consistorială ținută în 17 Iuliu 1894.

I. M. Moldovan  
Vicariul capitulariu.

## Convocare.

Adunarea generală a despărțimintului XXIV (Murăș-Oșorhei) al Asociațiunii Transilvane pentru literatura română și cultura poporului român se convocă prin acesta în comuna *Băla* pe ziua de S. Ilie, 20 Iuliu st. v.

Cu ocaziunea acesta se va face și reconstituirea subcomitetului.

Murăș-Oșorhei în 15 Iuliu st. n. 1894.

Vasile Hossu  
directorul despărț. XXIV.

## Noutăți.

Un studiu interesant începem a publica în numărul de față în partea științifică-literară cu inscripțiunea „*Instituțiunile calvinești în biserica românească din Ardeal*“. Este lucrat de un biserican al nostru, care acum de un șir lung de ani s'a consacrat studiului canónelor bisericesti.

**Cutrémur de pământ în Constantinopol.** În săptămâna trecută și-au urmat în capitala imperiului turcesc repetite și puternice cutrémure de pământ, prefăcându în ruine o mulțime de edificii. Ruinele edificilor în multe locuri formă pe strade adevărate baricade, cari numai cu greu se potă delătura. Se serie, că preste 1200 de omeni au fost parte îngropați de vii în ruine, parte răniți de morțe. S'a ruinat și edificiul bisericești de odinioară a s. Irine, unul din monumentele istorice cele mai vechi ale Constantinopolului.

† **Dr. Josif Hyrtl**, renumitul profesor de anatomie la universitatea din Viena, a reposat la 17 l. c. în Perchtoldsdorf nu departe de Viena în etate de 83 ani. Cărțile lui, cari cuprind rezultatul studiului profund și al scrutarilor anatomice, sunt de cea mai mare valoare pentru știința medicală. În scrierile lui pretutindenea ne întimpină sufletul creștin credincios.

**Casă de morțe.** În 1 Iuliu a. c. a reposat în anul al 49-lea al etății și al 26-lea al preoției *Aron Olarescu* parochiu în Valióra Vicariatul Hașegului.

În veci amintirea lui!

## PARTE ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

### Instituțiunile calvinesci în biserica românească din Ardeal.

#### Introducere.

Câmpul, pe care pășim cu scrierea acésta, este până acum mai cu totul neumblat. Neghina a crescut în el atât de desă, câtă numai rumpându-o pașu de pașu ne putem face drum prin el și culege de pe el rólele adevérului.

Multă s'a vorbit și scris la noi despre vechile noastre aședăminte bisericesti, dintre cari despre unele ne-au rămas numai nisce urme istorice slabe, érá altele le mai avem și astăzi.

Tóte aședămintele aceste însă nu fură încă până acum mai de loc studiate și lámurite nici în originea, nici în natura lor. Putem să dicem, că din punctul acesta de vedere încă nu au mai nici o literatură.

Paguba, ce ne-o a pricinuită și ne-o pricinuesce scăderea acésta, a fost, putem dice, însemnată. Căci mai întâi, ce atinge trecutul, în mersul dezvoltării noastre bisericesti a produs o nesiguranță și o confuziune păgubitoare. Necunoscându natura și originea multora din aședămintele noastre bisericesti, în programul nostru de acțiune n'am putut deosebi deplină nici când, ceea ce este conform conștiinței noastre publice despre biserică, de ceea ce este împotriva acelei conștiințe. Mai departe neorientați în natura aședămintelor bisericesti și în originea lor nu odată am cădută în un amestec naiv și bizar al instituțiilor bisericesti, așa cât în acte istorice ni-s'a întâmplat, de eram în credința, că ne luptăm pentru o instituție resăritenă, care în faptă însă era apusană, și sub pretextul, că respingem o instituție apusană, respingem instituția curată resăritenă. Tot așa asemenea ne însuflețim pentru instituția bisericesti, cari nu erau rezultatul dezvoltării spontane a bisericii noastre în conformitate cu principiile profesate dela încreștinarea noastră, ci chiar împotriva erau instituții vrâte în biserica noastră de străini cu plan străin de scopul, ce trebuia să-l aibă biserica românească. Érá vîrf la tóte le-a pusă împrejurarea, că în urma nesiguranței și confuziunii acesteia nu odată am greșit tare de o parte în prețuirea prea puțină a bărbaților nostri în adevăr meritați pentru dezvoltarea instituțiilor noastre bisericesti, érá de alta în prețuirea prea mare a celor conduși mai mult de veleități și convinge față cu ce era popular, ca să nu mai amintim, cum nu odată instituția salutare, practice, și chiar pentru aceea de valoare, au ajuns la noi odioase, pe când de altă parte și-au câștigat simpatia noastră instituții mai fără de nici o valoare morală.

Tóte aceste sunt apoi pricina, că mersul dezvoltării noastre bisericesti în unele privițe este și în prezente încet, nesigur, confuz, oscilător între adevăr și falsitate, câte odată împedat de elementele cumpătate, câte odată de cele esalate, fără program definit, fără axiome ridicate preste ori ce îndoielă, ceea ce apoi face cu puțină ivirea ideilor și a planurilor și celor mai radicale și negenate, și totuși cu speranță de triumf.

\* \* \*

Între tóte bisericile din resărită nici una nu are un trecut așa variat și întrerupt în cursul său ca biserica românească de sub coróna Sfintului Ștefan. Ritul grecesc și multe instituții antice orientale ne arată cu siguranță cel puțin atâta, că în timpurile, din cari nu avem mai nici o urmă despre viața ei, ea a fost în legătură cu biserica resăritului, și de spiritul acestei biserici a fost pătrunsă și ea. A venit după aceea epoca domnirii calvinesci. Pe timpurile aceste și dacă biserica resăritului preste totu n'ar fi cădută în stagnarea, letargia și amorțea aceea, ce o caracterizează astăzi, biserica românească de sub coróna Sfintului Ștefan nu ar fi putut face nici un progres, fiind că și-a perdut cu totul independența canonică, și a ajuns supusă unei biserici de altă credință, bisericii calvinesci. Perioada acésta a ținut mai un véc și jumătate. Presiunea făcută asupra bisericii românești din partea Calvinilor în perioada acésta destul de lungă, ca să și asimileze pe încetul întregul spiritul calvinesc în instituții și în credință, a fost, putem să dicem, foarte intensă, érá de altă parte puterea de rezistență a bisericii românești aproape nulă. Chiar pentru aceea însă este destul de stringentă deducțiunea, că biserica românească în urma unei presiuni așa îndelungate, când a scăpat de sub presiunea acésta, n'a scăpat decât infectată, dacă nu încărcată de instituții calvinesci.

Împrejurarea acésta, credem, că justifică de ajuns de o cam dată numai din punct de vedere istoric un studiu și o

cercetare amănunțită asupra instituțiilor calvinesci din biserica românească.

\* \* \*

Perioadei calvinesci a bisericii românești i-a pus capăt sfânta Unire cu biserica Romei întâmplată la 1700 d. Chr.

Prin sfânta Unire însă biserica românească a intrat în atingere cu biserica catolică a apusului, carea făcuse progrese de totu mari în timpul cel lung, până când biserica românească mai întâi stagnase împreună cu tóta biserica resăritului, érá mai târziu ajunsă sub despotismul calvinesc. Contactul ei însă cu biserica catolică a apusului n'a fost contactul stors și forțat, ca în perioada calvinescă cu calvinismul, ci a fost contactul delicat și grațios, ce izvorește din unitatea credinței. De unde de sine a urmat, că din contactul acesta nici pe departe n'a putut ieși biserica noastră încărcată de instituții apusene și pôte străine de spiritul ei, cum a trebuit să iese încărcată de instituții calvinesci din perioada contactului cu calvinii. Căci preste totu alte urmări are legătura produsă de caritatea născută din unitatea credinței și altele cea produsă de forță. Prin cea dintâi se transplantă instituțiile în mod spontan, fiind că se simte și numai când și unde și încă se simte lipsa lor. Prin cea din urmă însă, neesistându alt regulator decât forța, se transplantă instituțiile fără de nici o considerare la necesitate.

Presiunea îndelungată însă și intensă chiar și în natură are urmarea, că obiectul presiunii încă câva după încetarea presiunii își mai conservă forma primită în urma presiunii. Și analog stă lucrul și în viața socială. Instituțiile intrate în un corp social în urma unei presiunii îndelungate și intensive din afară pe încetul se achimatisă în corpul social, cât ele nici după încetarea presiunii nu per.

În urma legii acesteia a istoriei s'a întâmplat în biserica noastră, de și după încetarea despotismului calvinesc, și după schimbarea radicală a împrejurărilor ei prin sfânta Unire, multe din instituțiile calvinesci n'au încetat în biserica noastră nici după s. Unire, și unele din ele ca și concrescute cu biserica noastră au rămas până în ziua de astăzi.

Este împrejurarea acésta un alt doilea motiv, ce justifică un studiu și o cercetare ori cât de adâncă asupra instituțiilor calvinesci din biserica noastră, și încă acum o justifică din punct de vedere nu numai istoric, ci și actual juridic.

\* \* \*

Contactul antic firesc al bisericii românești din Ardeal cu biserica resăritului, contactul forțat de mai târziu cu biserica calvină din Ardeal, și în urmă contactul plin de iubire cu biserica apusului dela s. Unire încăce, arată, cumcă în totu resăritul dóră singură biserica românească de sub coróna Sfintului Ștefan a fost în o atingere așa aproape cu tóte cele trei biserici mari ale creștinismului, cu catolicismul apusan, cu ortodoxismul antic resăriten și cu protestantismul modern. De unde în tótă ființa ei au trebuit să rămână urme de ale atingerii acesteia.

Valoarea internă a urmelor acestora însă nu este de o potrivă. Căci pe când cele ce le-a lăsat anticul ortodoxism resăriten și catolicismul apusan, ca omogene cu însă și firea antică a bisericii noastre, n'au alterat esența ei întru nimic, pe atunci cele ce le-a lăsat protestantismul sub forma calvină, în cea mai mare parte au fost străine de totu spiritul domnitor și caracteristic din biserica noastră. Cele dintâi au perfecționat-o, cele din urmă au denaturat-o. Cele dintâi s'au asimilat ușor cu natura bisericii noastre, cele din urmă au rămas până în ziua de astăzi un ce esotic în biserica noastră. Cele dintâi nu au lipsă de acomodare și reformă principială, pe când cele din urmă pretind o atare acomodare și reformă, ca să nu conturbe armonia generală în biserică.

Éta alu treilea motiv, care justifică o selecțiune a instituțiilor calvinesci din biserica noastră și un studiu și o cercetare detaiată asupra lor, ceea ce nu pôte să nu producă lumină spre a ne pute mai bine orienta în prelucrarea programului de acțiune pentru viitor.

Până la sfânta Unire întâmplată la 1700 d. Chr. și chiar și după s. Unire câva timp istoria bisericii românești din țările corónii Sfintului Ștefan este destul de întunecată. Cunoștem în trăsături generale nevoițele calvinesci de a calvin biserica românească. Ne lipsesce însă și pôte ne va lipsi pentru totdeauna cunoștința detaiată despre procesul treptat al nevoițelor ace-

stora, despre începutul lor și punctul lor de culminație, și despre rezultatul lor în toți ramii vieții bisericești a poporului nostru. Clerul românesc, copleșit de ignoranță, lipsit de oricel ideal și netrecut prin școala de luptă a clerului apusanu, n'a fost capabil, să opună nevoițelor calvinesci nici cea mai mică rezistență, ci fără scotot și-a plecat capul înaintea tuturor umilirilor, și fără a simți în sine palpațiunile unei ambițiuni nobile, a trecut pe sub toate furcile caudine ridicate de Calvin. Perioda calvinismului n'a fost pentru biserica noastră o perioadă de luptă, ci a fost pentru Calvin o perioadă de triumf neîntrerupt asupra bisericei noastre, un triumf fără glorie, căci l'a secerat și ei fără lupte.

Aci este apoi pricina, de istoria bisericei românești din totu timpul acesta este așa de întunecată. Istoria o formeză conflictul, lupta ideilor și a intereselor de totu solul. Unde nu e conflict și luptă, acolo nu e istorie. Nu putem dară aștepta, să avem o istorie limpedă și luminată din timpul, când biserica noastră n'a purtat nici o luptă. Dacă biserica românească s'ar fi opusă cu demnitate și bărbăție atacurilor calvinesci spre a o denatura, dacă ar fi purtat o luptă pe viață și morțe împotriva atacurilor acestora, atunci chiar și dacă ar fi cădută în luptă, totuși amă avă astăzi o istorie destul de frumoasă a acelor timpuri, și urmele, ce le-a lăsat Calvinismul în biserica noastră, le-amă pute cunoe și studia ușor. Cartagena a cădută, însă a cădută cu glorie, și pentru aceea astăzi ne e mai cunoscută istoria Cartagenei decât a bisericei noastre din epoca despotismului calvin.

Fiind că acesta însă nu s'a întâmplat, studiul urmelor calvinesci în biserica românească devine foarte îngreunată din cauza puținătății simțite a datelor istorice, cari deși nu ne lipsesc cu totul, sunt însă totuși puține pentru un studiu, care singur din ele voe să ajungă la rezultate sigure.

Pe lângă totă puținătatea datelor istorice însă totuși nu putem dice, că ne este chiar cu neputință a urmări pe altă cale influința calvinismului asupra instituțiilor bisericei românești. Nu o putem această dice, fiind că ne rămâne totuși o altă cale destul de sigură, pe care putem ajunge la rezultate destul de frumoase, dacă vom sci merge pe ea. Și calea această este calea comparației instituțiilor noastre bisericești de o parte cu ale bisericei răsăritului, de altă parte cu ale bisericei calvine din Ardél în vécule alu 16-lea și 17-lea. Făcându-o această cu una fiesce care instituție din biserica noastră, dacă de o parte vom pute enunța cu siguranță ca rezultat, că acea instituție este străină de totu dreptul bisericesc răsăriten, practisat și în celealalte țeri locuite de Români, de altă parte identitatea ei cu o asemenea instituție a bisericei calvinesci din Ardél din vécurile amintite va fi evidentă, atunci credem, că nu fără temei vom pute deduce, că acea instituție s'a născut în biserica noastră sub influința calvinismului, deși pte că ne lipsesc datele cu privire la timpul și modul introducerii ei în biserica românească.

Acesta va fi dară metoda, ce-lu vom urma în studiul de față. Cum că unu atare metodă din firea lui nu pte fi ușor de urmat, credem, că se pte vedé ușor. Căci mai întâi se pof-

tesce o cunoscință aprofundată a dreptului bisericei răsăritene și cu deosebire a instituțiilor bisericești din celealalte țeri locuite de Români, ceea ce nu este unu lucru ușor, după ce e cunoscut, cătu de sêracă e literatura noastră cu privire la obiectul acesta și în celealalte țeri locuite de Români. <sup>1)</sup> De altă parte se poftesce o asemenea cunoscință a dreptului bisericei calvinesci din Ardél din seculul alu șesepredecelea și șeptespredecelea, când biserica românească din Ardél a stat sub influința calvinismului. Acesta însă este și mai greă, și încă din motivele următoare.

Biserica calvinescă din Ardél, când s'a ivit mai întâi, nu s'a ivit ca o societate bisericescă provédută cu toate instituțiile de lipsă, însă deduse din principiile ei fundamentale de credință. Ci chiar împotriva ea încă și-a dezvoltat instituțiile numai pe încetul, căci de-odată nici ea n'a fost capabilă a-și crea instituții congeniale și conforme spiritului său. Lungu timp ea n'a fost deplină conscie de aceea, că cu ce instituții trebuie să fie provédută, ca să pta dice, că s'a organizat întru toate în conformitate cu principiile sale de credință, așa cătu întregă organizațiunea să-i fie o aplicare practică, fidelă și consecventă a principiilor ei teoretice de credință. De unde însă dela sine urmază, că influința calvinismului asupra instituțiilor bisericei românești este de a se căuta paralelu cu dezvoltarea instituțiilor calvinesci.

Acestă împrejurare însă îngreunază metoda scrutarii de totu tare, fiind că de o parte pașu de pașu trebuie urmărită evoluțiunea instituțiilor calvinesci în cei doi seculi amintiți, de altă parte, după ce seculii aceștia sunt seculii evoluțiunii primordiale ai bisericei calvinesci, urmază dela sine, că în privința istorică acești doi seculi ai bisericei calvinesci sunt mai puțin lămurit și limpedi.

Greutățile aceste inevitabile în metoda nostru trebuie să ne impună ore care rezervă în enunțarea rezultatelor și o modestie ore care în aranjarea deducțiilor.

Sperăm însă, că Dumnezeu va lăsa, ca după noi să vină alți, cari dispunându de mijloce mai multe ca noi, să pta revêrsa mai multă lumină în drumul acesta greă de umblat. Noi ne vom multămi cu aceea, că amă făcut o încercare modestă, ca să nu dicem timidă, de a arunca puțină lumină peste cestiunea această atât de întunecată, carea însă chiar pentru aceea multu a contribuit la confuziunea aceea de idei sinistre cu privire la instituțiile noastre bisericești, ce în parte mai există și astăzi.

Vom considera deci urmându metoda indicată pe rând instituțiile noastre bisericești, în cari după scrutară serioasă amă ajunsu la convingerea, că s'au născut sub influința calvinismului. Cetitorii binevoitori vor judeca, întru cătu convingerea noastră este basată ori nu.

(Va urmă).

<sup>1)</sup> În sinul bisericei gr. orientale românești nu ne este cunoscută ceva opă juridico-canonice de valoare afară de Compendiul de dreptul canonic de Șaguna și încă vre-o câteva scrieri mai mici ale lui, cari pe lângă aceea, că sunt foarte neperfecte, în multe privințe sunt și arbitrare, ță din România unu: „Cursu de drept bisericesc” tradusă foarte rău de pe limba rusă de Silvestru Bălănescu Episcopul Hușilor.

## Regina.

De Frideric Dolch.  
(Continuare.)

Bêtrânul își strîngea mâinile de frunte și privia ca unu nebun în urma lui Werner. „Dumnezeule,” dice, „ce am făcut? De ce nu mi-am ținut gura? De ce am scociorit istoria aceea veche, preste care crescuse deja ierbă? Elu se duce cu medalionul, și în sfârșit vor veni și-mi vor lua copila — și — dle Werner,” strigă ca ieșit din fire, „pentru sângele lui Christos, dă-mi medalionul înderept.” Pași apoi câțiva pași clatinându-se, ță apoi cădu la pământ ca trăsnit.

Regina se întorse preste puțină acasă și găsi pe bêtrânul leșinat. La strigătele ei grăbiră câțiva vecini, flă duseră în casă și cercară, să-l aducă în ori. Cercară ore întregi, și mai pe urmă dădu bêtrânul semne de viață. Ambrosiu își deschise ochii, dar nu recunoscu pe nimeni din cei din jurul

său, și medicul sosind și vizitându-l declară, că pe bêtrânul l'a lovit guta, și că loviturile se pot repeti. Se depărtă, după ce mai făcuse nise dispozițiuni. Cefalalți încă se duseră, și numai o vecină mai rămase, pentru ca să mângăie pe Regina și să-i stea într'ajutoriu în grijirea bolnavului.

În aceeași dupăamă porni dela locul de debarcare din Stock o luntriță, în care ședeau doi bărbați, și luneca repede în direcțiunea către insula domnescă. Luntrariul își desbrăcase peptariul și-și resfrânse mâncile cămeșii, rîdea și povestia neînecată vislând, dar numai din când în când putea să scotă vre unu cuvintă din gura bêtrânului domn ori să-l provoe unu suris ușor. Din ce în ce se făcu și luntrariul totu mai rar în vorbă, și mai pe urmă se opri conversarea de totu.

„La naiba, dar ce grozavă e arșita!” dice luntrariul după o pauză și-și șterse cu măneca sudorile de pe frunte. „O adevărată

benefacere e a pute petrece aolo în umbra insulei domnesci. Rămâi în ospetărie preste nopte, die profesor, ori voesci, să te ducă de sară înderept?”

„La totu casul mă întorc,” răspuse Steinhansen, „și de cumva n'ai grabă, pot, să mă aștepti cu luntrița. Voi să fac numai o preumbiare, căci păduricea umbră imi place, și am petrecut deja ore întregi într'insa.”

„Firesce, aspectul e frumos de acolo,” întări Vincențiu. Am stat deja de multe ori de-asupra pe stncă ori de desubtă lângă țerm și am privit la munții vineții. Abia imi puteam desliipi ochii de ei. Aurul și argintul de l'ași avé, care scilipsece acolo în peșterile de desubtul pământului, ași avé destul pe totă viața. Dar peșterile nu le găsesci așa ușor, și pe comorile vrăjite nu poți pune ușor mâna, că piticii, cari nu pot suferi pe omeni, le țin bine ascunse. — Pagubă, că acestea sunt numai povești.”

